

ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการป้องกันการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวในพื้นที่โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลบ้านดำนานาขาม อำเภอมืองจังหวัดอุดรดิตถ์

วสันต์ หนองคาย¹

บทคัดย่อ

การวิจัยเชิงพรรณนามีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ระหว่างความรู้ด้านสุขภาพและพฤติกรรมการป้องกันการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชของเกษตรกรผู้ปลูกข้าว ประชากรคือ เกษตรกรผู้ปลูกข้าวที่มีรายชื่อตามทะเบียนบ้านและอาศัยอยู่ในพื้นที่จริงอย่างน้อย 1 ปีขึ้นไป ในพื้นที่โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลบ้านดำนานาขาม อำเภอมือง จังหวัดอุดรดิตถ์ จำนวน 879 คน โดยใช้สูตรการคำนวณขนาดกลุ่มตัวอย่างของ Daniel เท่ากับ 267 คน ใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบมีระบบ เก็บข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามประกอบด้วย 3 ส่วน ได้แก่ คุณลักษณะส่วนบุคคล ความรู้ด้านสุขภาพและพฤติกรรมการป้องกันการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช แบบสอบถามผ่านการตรวจสอบความตรงตามเนื้อหาจากผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่าน และนำไปทดลองใช้เพื่อวิเคราะห์ค่าความเชื่อมั่น โดยใช้สูตรสัมประสิทธิ์แอลฟาครอนบาค เท่ากับ 0.81 วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน ผลการวิจัยพบว่า ความรู้ด้านสุขภาพประกอบด้วย การเข้าถึงข้อมูลทางสุขภาพและบริการสุขภาพ ความรู้ความเข้าใจทางสุขภาพ ทักษะการสื่อสาร ทักษะการตัดสินใจ การจัดการตนเอง การรู้เท่าทันสื่อและสารสนเทศ ภาพรวมมีคะแนนเฉลี่ยความรู้ด้านสุขภาพ อยู่ในระดับสูง (83.10%) ความรู้ด้านสุขภาพ มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการป้องกันการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวในพื้นที่โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลบ้านดำนานาขาม อำเภอมือง จังหวัดอุดรดิตถ์ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ด้านการสื่อสาร ($r=-0.070$, $P\text{-value}=0.256$) ด้านทักษะการจัดการตนเอง ($r=0.364$, $P\text{-value}<0.001$) ทักษะการตัดสินใจ ($r=-0.126$, $P\text{-value}=0.040$) การรู้เท่าทันสื่อและสารสนเทศ ($r=-0.147$, $P\text{-value}=0.016$) ตามลำดับ

คำสำคัญ: ความรู้ด้านสุขภาพ, พฤติกรรมการป้องกันการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช, เกษตรกรผู้ปลูกข้าว

¹ นักวิชาการสาธารณสุขชำนาญการ โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลบ้านดำนานาขาม อำเภอมือง จังหวัดอุดรดิตถ์, E-mail : wnongkhai@gmail.com

Factors related to pesticide using protection behaviors among rice farmer in Bandannakam Sub-district Health Promotion Hospital, Mueang district Uttaradit province

Wasan nongkhai¹

Abstract

This descriptive research aimed to study the association between health literacy and pesticide using protection behaviors effected to rice farmer. Population in this study consisted of 879 peoples which be registered list name in bandannakam subdistrict health promotion hospital, Mueang District, Uttaradit Province. The sample size calculating used Daniel formula for 267 cases, and systematic random sampling was determining for collecting data. Data collected by questionnaire composed of 3 parts including, characteristics, health literacy and pesticide using protection behaviors effected to rice farmer. In addition to check questionnaire standardization, validity was checked by 3 experts and try out testing reliability by Cronbach's coefficient alpha about 0.81 Data analyzed using statistical as Pearson product moment correlation coefficient. The result shown that health literacy including; access skill, cognitive skill, communication skill, decision skill, self-management skill, media literacy skill. Health literacy had the mean score with in high level (83.10%) ($\bar{X}$ =2.83, S.D.=0.38). Health literacy was positive associated with pesticide using protection behaviors among rice farmer in bandannakam subdistrict health promotion hospital mueang district Uttaradit province with statistics significantly communication skill ($r=-0.070$, $P\text{-value}=0.256$), decision skill ($r=-0.126$, $P\text{-value}=0.040$), self-management skill ($r=0.364$, $P\text{-value}<0.001$), media literacy skill ($r=-0.147$, $P\text{-value}=0.016$), respectively.

Keywords: health literacy, pesticide using protection behaviors, rice farmer

¹ Public health technical officer, Professional Level, Bandannakam Sub-district Health Promotion Hospital, Mueang district Uttaradit province, E-mail : wnongkhai@gmail.com

บทนำ

องค์การอาหารและการเกษตรจัดลำดับให้ประเทศไทยมีการใช้สารเคมีป้องกันและกำจัดศัตรูพืชมากเป็นอันดับที่ 5 ของโลก เกษตรทั่วโลกได้นำสารเคมีสังเคราะห์มาใช้อย่างแพร่หลายนับตั้งแต่ยุคปฏิวัติเขียว (Green revolution) เพื่อให้เกิดผลผลิตทางการเกษตรเพิ่มขึ้นให้เพียงพอ ต่อจำนวนประชากรโลกที่เพิ่มขึ้น ซึ่งสารเคมีทางการเกษตรเหล่านี้มีสรรพคุณช่วยป้องกันและกำจัดศัตรูพืชรวมถึงการเพิ่มผลผลิตทางการเกษตรในทางตรงกันข้ามสารเคมีเหล่านี้ได้ก่อให้เกิดผลกระทบที่รุนแรงต่อสุขภาพของประชากรโลกโดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ประกอบการอาชีพเกษตรกร (จรงค์ สุวรรณรัตน์, 2565) ประเทศไทยพบว่า สารกำจัดศัตรูพืชมีการใช้อย่าง กว้างขวาง และมีบทบาทมากในด้านเกษตรกรรม อย่างไรก็ตามยังคงพบปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อสุขภาพและสิ่งแวดล้อมอย่างต่อเนื่อง ซึ่งปัจจุบันมีการนำสารกำจัดศัตรูพืชเพิ่มสูงขึ้นทุกปีเมื่อเปรียบเทียบกับประเทศไทยและต่างประเทศพบว่า การใช้สารกำจัดศัตรูพืชในประเทศไทยมีปริมาณสูงกว่าประเทศที่พัฒนาแล้ว ประเทศไทยพบผู้ป่วยที่ได้รับผลกระทบจากสารเคมีกำจัดศัตรูพืช (แสงโฉม ศิริพานิช, 2556)

จังหวัดอุดรธานีมีประชาชนประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นส่วนใหญ่ จากการเฝ้ากลุ่มเสี่ยงจากปัจจัยเสี่ยงต่อการสัมผัสสารพิษกำจัดศัตรูพืชกลุ่มออร์แกนอโฟสเฟตและคาร์บาเมต จากการเจาะเลือดคัดกรองด้วยกระดาษทดสอบโคลีนเอสเตอเรส (Cholinesterase reactive paper) ยังพบว่า มีกลุ่มเสี่ยงที่อยู่ระดับเสี่ยงและไม่ปลอดภัยอยู่ จากผลการดำเนินงานปี 2562-2566 พบว่า เกษตรกรมีผลเลือดเสี่ยงและไม่ปลอดภัยมีแนวโน้มสูงขึ้นในปี 2566 คือ ร้อยละ 29.87, 34.35, 26.05, 29.07 และ 37.91 ตามลำดับ (สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดอุดรธานี, 2566) ผลการดำเนินงานเฝ้าระวังสุขภาพเกษตรกร อำเภอเมืองอุดรธานี ปี 2566 พบว่า เกษตรกรหรือกลุ่มเสี่ยงได้รับการตรวจโดยใช้กระดาษ Reactive paper จำนวน 1,418 คน ผลการตรวจเลือดเกษตรกรที่มีความเสี่ยงเพื่อหาสารเคมีตกค้างในเลือดโดยใช้กระดาษ Reactive paper พบระดับเสี่ยงและไม่ปลอดภัย จำนวน 663 คน คิดเป็นร้อยละ 46.76 ผู้ป่วยจากการสัมผัสสารเคมีทางการเกษตร อำเภอเมืองอุดรธานีปี 2566 มีจำนวน 9 ราย คิดเป็นอัตรา 7.69 ต่อแสนประชากร โดยสารกำจัดแมลง จำนวน 7 รายคิดเป็นอัตรา 5.98 ต่อแสนประชากร สารกำจัดวัชพืช จำนวน 1 ราย คิดเป็นอัตรา 0.85 ต่อแสนประชากรสารกำจัดศัตรูพืชอื่นๆ จำนวน 1 ราย คิดเป็นอัตรา 0.85 ต่อแสนประชากร (สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดอุดรธานี, 2566)

การพัฒนาความรู้ด้านสุขภาพ พบว่าประชาชนมีความรอบรู้ด้านสุขภาพที่เพียงพอและการมีพฤติกรรมสุขภาพที่ถูกต้องและเหมาะสม สามารถทำให้ประชาชนมีความปลอดภัยจากการประกอบอาชีพและช่วยลดหรือชะลอการเกิดโรคแทรกซ้อนให้ช้าลง ซึ่งประกอบด้วยการพัฒนาความสามารถของตนเองในการแสวงหาข้อมูลสุขภาพ การทำความเข้าใจ ประยุกต์ใช้ความรู้ด้านสุขภาพสามารถถ่ายทอดข้อมูลด้านสุขภาพแก่ผู้อื่นและ

ตัดสินใจดำรงพฤติกรรมสุขภาพที่เหมาะสม หากมีความรอบรู้ด้านสุขภาพที่เพียงพอจะทำให้มีความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับโรคที่เป็นมีการปฏิบัติที่เหมาะสมและหากพบปัญหาสุขภาพก็สามารถตัดสินใจที่เหมาะสม ลักษณะดังกล่าวจะส่งผลให้ประชาชนสามารถควบคุมผลกระทบต่อสุขภาพหรือสามารถลดความรุนแรงของโรคหรือชะลอการเกิดภาวะแทรกซ้อนจากโรคได้ (Nutbeam D,2000) จากข้อมูลเบื้องต้นจะเห็นได้ วาเกษตรกรมีการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชอย่างแพร่หลาย ซึ่งมีผลให้เกษตรกรมีพฤติกรรมการป้องกันการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชที่ไม่ถูกต้องยอมก่อให้เกิดความเสี่ยงและผลกระทบต่อสุขภาพตามมา

ดังนั้นผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษา ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการป้องกันการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชของเกษตรกรผู้ปลูกข้าว ในพื้นที่โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลบ้านดำนานาขาม อำเภอมือง จังหวัดอุดรดิตถ์ เพื่อนำข้อมูลมาพัฒนาพฤติกรรมการป้องกันการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวในพื้นที่โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลบ้านดำนานาขาม อำเภอมือง จังหวัดอุดรดิตถ์ ต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อศึกษาความรอบรู้ด้านสุขภาพที่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการป้องกันการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชของเกษตรกรผู้ปลูกข้าว ในพื้นที่โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลบ้านดำนานาขาม อำเภอมือง จังหวัดอุดรดิตถ์

ระเบียบวิธีวิจัย

รูปแบบการวิจัยเชิงพรรณนา (Descriptive Research Study) โดยกำหนดตัวแปรอิสระ ได้แก่ 1) คุณลักษณะส่วนบุคคล 2) ความรอบรู้ด้านสุขภาพ โดยใช้แนวคิดของ Nutbeam (2000) ตัวแปรตาม ได้แก่ พฤติกรรมการป้องกันการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชของเกษตรกรผู้ปลูกข้าว ดำเนินการวิจัยระหว่างเดือน กรกฎาคม 2567-ธันวาคม 2567

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรคือ เกษตรกรผู้ปลูกข้าวในพื้นที่โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลบ้านดำนานาขาม อำเภอมือง จังหวัดอุดรดิตถ์ จำนวน 879 คน เกณฑ์การคัดเข้าคือ เกษตรกรผู้ปลูกข้าวที่มีรายชื่อตามทะเบียนบ้านและอาศัยอยู่ในพื้นที่จริงอย่างน้อย 1 ปีขึ้นไป เกณฑ์การคัดออกคือ ผู้ที่ไม่สมัครใจตอบคำถามและเจ็บป่วยในช่วงเก็บข้อมูลจนไม่สามารถให้ข้อมูลได้ คำนวณขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้สูตร Daniel (2010) กำหนดระดับความเชื่อมั่นที่ 95% ค่าความคลาดเคลื่อนสามารถยอมรับได้เท่ากับ 0.05 ได้กลุ่มตัวอย่าง 267 คน ใช้วิธีการสุ่มแบบมีระบบ (Systematic Random Sampling) เพื่อเลือกรายชื่อเกษตรกรผู้ปลูกข้าวเป็นกลุ่มตัวอย่าง

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูลคือ แบบสอบถาม ประกอบด้วย

ส่วนที่ 1 คุณลักษณะส่วนบุคคลของเกษตรกรผู้ปลูกข้าว ประกอบด้วย เพศ อายุ สถานภาพสมรส ระดับการศึกษา รายได้ครอบครัวเฉลี่ยต่อเดือน ระยะเวลาในการทำการทำนา ระยะเวลาในการใช้สารเคมีของเกษตรกรผู้ปลูกข้าว

ส่วนที่ 2 ความรอบรู้ด้านสุขภาพ ประกอบด้วย ความรู้ความเข้าใจทางสุขภาพ การเข้าถึงข้อมูลทางสุขภาพและบริการสุขภาพ การสื่อสารเพิ่มความเชี่ยวชาญทางสุขภาพ การรู้เท่าทันสื่อและสารสนเทศ การตัดสินใจเลือกปฏิบัติที่ถูกต้อง การจัดการตนเองให้มีความปลอดภัย ลักษณะข้อคำถามแบบประมาณค่า 5 ระดับ คือ เห็นด้วยอย่างยิ่ง เห็นด้วย ไม่แน่ใจ ไม่เห็นด้วย ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง

ส่วนที่ 3 พฤติกรรมการป้องกันการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชโดยใช้แบบประเมินพฤติกรรมการป้องกันการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชประกอบด้วยพฤติกรรมก่อนใช้ ขณะใช้และหลังใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช ลักษณะคำถามแบบประมาณค่า 5 ระดับ เห็นด้วยอย่างยิ่ง เห็นด้วย ไม่แน่ใจ ไม่เห็นด้วย ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง

แบบสอบถามส่วนที่ 2 และ 3 ใช้เกณฑ์การแปลผลตามแนวคิดของ Best John W. (1997) แบ่งเป็น 3 ระดับคือ ระดับสูง (3.67–5.00 คะแนน) ระดับปานกลาง (2.34–3.66 คะแนน) ระดับต่ำ (1.00–2.33 คะแนน)

แบบสอบถามนี้สร้างขึ้นจากการศึกษาทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องและนำไปให้ผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่านตรวจสอบความตรงของเนื้อหา นำแบบสอบถามไปทดลองใช้คำนวณค่าความเที่ยง (Reliability) ด้วยสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach, 1997) เท่ากับ 0.81

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติเชิงพรรณนาและวิเคราะห์ความสัมพันธ์โดยใช้สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน (Pearson's Product Moment correlation coefficient)

4. จริยธรรมการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ได้ดำเนินการขอความเห็นชอบจากคณะกรรมการวิจัยในมนุษย์ของสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดอุดรธานี เอกสารรับรองเลขที่ UPHO REC 036/2567 ลงวันที่ 26 กรกฎาคม 2567

ผลการวิจัย

คุณลักษณะส่วนบุคคลของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวพบว่า เกษตรกรผู้ปลูกข้าวส่วนใหญ่เป็นเพศชาย (70.40%) อายุระหว่าง 45-65 ปี (68.50%) ($\bar{X}$ =57.39, S.D.=10.39, Min=22, Max=80) สถานภาพคู่/สมรสและอยู่ด้วยกัน (84.30%) จบการศึกษาระดับประถมศึกษา (76.80%) และมีเพียง 3.04% ที่จบการศึกษาระดับปริญญาตรีและสูงกว่าปริญญาตรี รายได้เฉลี่ยของครอบครัวต่อเดือน อยู่ระหว่าง 3,000 – 10,000 บาท (66.70%) ($\bar{X}$ =7343.11, S.D.= 5149.67, Min=1,200, Max=30,000) ระยะเวลาในการทำนาของเกษตรกร ผู้ปลูกข้าว 2-5 เดือน/ปี (81.60%) น้อยกว่า 2 เดือน/ปี (7.90%) ระยะเวลาในการใช้สารเคมีของเกษตรกร ผู้ปลูกข้าว 1-3 เดือน/ปี (49.80%) น้อยกว่า 1 เดือน/ปี (23.20%)

ความรู้ด้านสุขภาพเกี่ยวกับการป้องกันการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชอยู่ในระดับสูง (83.10%) ($\bar{X}$ =2.83, S.D.=0.38) เมื่อพิจารณาความรู้ด้านสุขภาพจำแนกรายด้านที่มีคะแนนในระดับสูง ได้แก่ การเข้าถึงข้อมูลสุขภาพและบริการสุขภาพ ($\bar{X}$ =2.92, S.D.=0.29) ความรู้ความเข้าใจทางสุขภาพ ($\bar{X}$ =2.89, S.D.=0.35) การสื่อสารเพิ่มความเชี่ยวชาญทางสุขภาพ ($\bar{X}$ =2.79, S.D.=0.46) การจัดการตนเอง ($\bar{X}$ =2.72, S.D.=0.48) การรู้เท่าทันสื่อและสารสนเทศ ($\bar{X}$ =2.66, S.D.=0.50) การตัดสินใจเลือกปฏิบัติที่ถูกต้อง ($\bar{X}$ =2.63, S.D.=0.49) ตามลำดับ (ตารางที่ 1)

ตารางที่ 1 ความรอบรู้ด้านสุขภาพเกี่ยวกับพฤติกรรมการป้องกันการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวในพื้นที่โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลบ้านดำนานาขาม อำเภอมือง จังหวัดอุดรธานี (n=267)

ความรอบรู้ ด้านสุขภาพ	ระดับ						Mean	S.D.
	สูง		ปานกลาง		ต่ำ			
	จำนวน (คน)	ร้อยละ	จำนวน (คน)	ร้อยละ	จำนวน (คน)	ร้อยละ		
1.ด้านการเข้าถึงข้อมูล สุขภาพและบริการ สุขภาพ	246	92.10	20	7.50	1	0.40	2.92	0.29
2.ด้านความรู้ ความเข้าใจ	240	89.90	24	9.00	3	1.10	2.89	0.35
3.ด้านทักษะการสื่อสาร	216	80.90	45	16.90	6	2.20	2.79	0.46
4.ด้านทักษะการจัดการ ตนเอง	194	72.70	70	26.20	3	1.10	2.72	0.48
5.ด้านทักษะการตัดสินใจ	170	63.70	96	36.00	1	0.40	2.63	0.49
6.ด้านการรู้เท่าทันสื่อ	180	67.40	84	31.50	3	1.10	2.66	0.50
รวม								
ความรอบรู้ ด้านสุขภาพ	222	83.10	45	16.90	0	0	2.83	0.38

พฤติกรรมการป้องกันการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวในพื้นที่โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลบ้านดำนานาขาม อำเภอมือง จังหวัดอุดรธานี พบว่า ภาพรวมพฤติกรรมการป้องกันการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชของเกษตรกรผู้ปลูกข้าว อยู่ในระดับสูง (79.80%) ($\bar{X}$ =2.79, S.D.=0.41) เมื่อพิจารณาพฤติกรรมการป้องกันการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชของเกษตรกรผู้ปลูกข้าว อยู่ในระดับสูงจำแนกรายด้าน ได้แก่ พฤติกรรมก่อนการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช ($\bar{X}$ =2.78, S.D.=0.47) พฤติกรรมขณะที่มีการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช ($\bar{X}$ =2.78, S.D.=0.44) พฤติกรรมหลังที่มีการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช ($\bar{X}$ =2.55, S.D.=0.51) ตามลำดับ (ตารางที่ 2)

ตารางที่ 2 พฤติกรรมการป้องกันการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวในพื้นที่โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลบ้านดำนนาขาม อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี (n=267)

ด้านความรู้	ระดับ						Mean	S.D.
	สูง		ปานกลาง		ต่ำ			
	จำนวน (คน)	ร้อยละ	จำนวน (คน)	ร้อยละ	จำนวน (คน)	ร้อยละ		
-ก่อนการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช	216	80.90	44	16.50	7	2.60	2.78	0.47
-ขณะที่มีการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช	212	79.40	52	19.50	3	1.10	2.78	0.44
-หลังจากที่มีการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช	147	55.10	119	44.60	1	0.40	2.55	0.51
รวม								
ด้านพฤติกรรมการ ป้องกันการใช้สารเคมี กำจัดศัตรูพืช	213	79.80	53	19.90	1	0.40	2.79	0.41

จากการวิเคราะห์ความสัมพันธ์พบว่าความรอบรู้ด้านสุขภาพมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการป้องกันการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชของเกษตรกรผู้ปลูกข้าว ในพื้นที่โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลบ้านดำนนาขาม อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (ตารางที่ 3)

ตารางที่ 3 สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สันระหว่างความรู้ด้านสุขภาพและพฤติกรรมการป้องกันการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวในพื้นที่โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลบ้านดำนนาขาม อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี (n=267)

ตัวแปรต้น	พฤติกรรมการป้องกันการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช ของเกษตรกรผู้ปลูกข้าว		
	สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ ของเพียร์สัน (r)	P-value	ระดับความสัมพันธ์
ผลวิเคราะห์ความรู้ด้านสุขภาพ	-0.049	0.422	ไม่พบความสัมพันธ์
ภาพรวม			
- ด้านการเข้าถึงข้อมูลสุขภาพและ บริการสุขภาพ	-0.062	0.313	ไม่พบความสัมพันธ์
- ด้านความรู้ ความเข้าใจ	-0.070	0.256	ไม่พบความสัมพันธ์
- ด้านทักษะการสื่อสาร	0.409	0.000*	มีความสัมพันธ์ทางบวก
- ด้านทักษะการจัดการตนเอง	0.364	0.000*	มีความสัมพันธ์ทางบวก
- ด้านทักษะการตัดสินใจ	-0.126	0.040*	มีความสัมพันธ์ทางลบ
- ด้านการรู้เท่าทันสื่อ	-0.147	0.016*	มีความสัมพันธ์ทางลบ

* ค่าระดับนัยสำคัญ น้อยกว่า 0.05

การอภิปรายผล

ความรู้ด้านสุขภาพของเกษตรกรผู้ปลูกข้าว ประกอบด้วย ด้านการเข้าถึงข้อมูลทางสุขภาพและบริการสุขภาพ, ด้านความรู้ความเข้าใจ, ด้านทักษะการสื่อสาร, ด้านทักษะการจัดการตนเอง, ด้านทักษะการตัดสินใจ, ด้านการรู้เท่าทันสื่อ ตามลำดับ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่า ความรู้ด้านสุขภาพมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการป้องกันการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยเฉพาะในด้านทักษะการสื่อสาร, ด้านทักษะการจัดการตนเอง, ด้านทักษะการตัดสินใจและด้านการรู้เท่าทันสื่อ สามารถอธิบายได้ว่า ความรู้ด้านสุขภาพ(Health Literacy) หมายถึง ทักษะต่างๆ ทางการเรียนรู้ทางสังคม ซึ่ง

เป็นตัวกำหนดแรงจูงใจและความสามารถของปัจเจกบุคคลในการที่จะเข้าถึง เข้าใจ และใช้ข้อมูลในวิธีการต่างๆ เพื่อส่งเสริมและบำรุงรักษาสุขภาพของตนเองให้ดียิ่งขึ้น (กองสุศึกษา, 2559)

สอดคล้องกับแนวคิดของ Nutbeam กล่าวว่า ความรอบรู้ด้านสุขภาพ(Health Literacy) หมายถึง 1) ความรู้ ความเข้าใจและทักษะทางสังคมที่กำหนดแรงจูงใจและความสามารถเฉพาะบุคคลในการเข้าถึง ทำความเข้าใจและใช้ข้อมูลเพื่อให้เกิดสุขภาพที่ดีรวมทั้งการพัฒนาความรู้และทำความเข้าใจในบริบทด้านสุขภาพ การเปลี่ยนแปลงทัศนคติและแรงจูงใจเพื่อก่อให้เกิดพฤติกรรมสุขภาพที่เหมาะสมด้วยตนเอง 2) สมรรถนะของ บุคคลที่สามารถเข้าถึงเข้าใจประเมินใช้ความรู้และสื่อสารเกี่ยวกับสารสนเทศด้านสุขภาพตามต้องการ เพื่อส่งเสริม และรักษาสุขภาพที่ดีตลอดชีวิต 3) ทักษะทางสังคมและการคิดวิเคราะห์ที่กำหนดแรงจูงใจและความสามารถของ บุคคลในการเข้าถึงข้อมูล เข้าใจและใช้ข้อมูลเพื่อส่งเสริมและรักษาสุขภาพ เป็นทักษะทางปัญญาและทางสังคมที่ ขึ้นาก่อให้เกิดแรงจูงใจและความสามารถของแต่ละบุคคลให้เข้าถึง เข้าใจและใช้ข้อมูลข่าวสารในวิถีทางเพื่อการ ส่งเสริมและคงรักษาสุขภาพที่ดีของตนเองอย่างต่อเนื่อง (Nutbeam D.; 2000, 2008) ผลการวิจัยสอดคล้องกับ การวิจัยของ ธวัชชัย เอกสันติ, นิภา มหารัษฎางค์, ยุวดี รอดจากภัย, อนามัย เทศกะทิก.(2565) ที่พบว่า เกษตรกรผู้ ปลูกข้าวในเขตพื้นที่คลองส่งน้ำชลประทาน จังหวัดนครราชสีมา ส่วนใหญ่มีความรอบรู้สุขภาพด้านทักษะการ สื่อสาร, ด้านทักษะการจัดการตนเอง, ด้านทักษะการตัดสินใจและด้านการรู้เท่าทันสื่อ มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรม ป้องกันการรับสัมผัสสารเคมีกำจัดศัตรูพืช อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.001 แต่แตกต่างจากงานวิจัยของ อนันต์ อภิตการ, ศวิตา ศรีสวัสดิ์(2566) ที่พบว่าความรอบรู้สุขภาพด้านทักษะการสื่อสาร, ด้านทักษะการจัดการ ตนเอง, ด้านทักษะการตัดสินใจและด้านการรู้เท่าทันสื่อ ไม่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมดูแลสุขภาพของ ผู้สูงอายุจังหวัดสกลนคร อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.099 , 0.316, 0.145 และ 0.312 ตามลำดับ จากผล การวิเคราะห์ความรอบรู้ด้านสุขภาพรายด้าน ที่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมป้องกันการใช้สารเคมีกำจัด ศัตรูพืชของเกษตรกรผู้ปลูกข้าว อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติประกอบด้วย

ด้านทักษะการสื่อสารมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมป้องกันการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชของ เกษตรกรผู้ปลูกข้าวอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($r=0.409$, $P\text{-value}<0.001$) สามารถอธิบายเหตุผลได้ว่าเกษตรกรผู้ ปลูกข้าวสามารถสื่อสารโดยการพูด อ่าน เขียน รวมทั้งสามารถสื่อสารและโน้มน้าวให้บุคคลอื่นเข้าใจและยอมรับ ข้อมูลเกี่ยวกับการปฏิบัติตนด้านสุขภาพได้ทำให้มีพฤติกรรมการใช้สารเคมีที่ถูกต้อง

ด้านทักษะการจัดการตนเอง มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมป้องกันการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช ของเกษตรกรผู้ปลูกข้าว อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($r=0.364$, $P\text{-value}<0.001$) สามารถอธิบายเหตุผลได้ว่า

เกษตรกรผู้ปลูกข้าวสามารถกำหนดทางเลือกและปฏิเสธ/หลีกเลี่ยงหรือเลือกวิธีการปฏิบัติโดยมีการใช้เหตุผลหรือวิเคราะห์ผลดี-ผลเสียเพื่อการปฏิเสธ/หลีกเลี่ยงพร้อมแสดงทางเลือกปฏิบัติที่ถูกต้อง

ด้านทักษะการตัดสินใจ มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการป้องกันการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชของเกษตรกรผู้ปลูกข้าว อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($r=-0.126$, $P\text{-value}=0.040$) สามารถอธิบายเหตุผลได้ว่า เกษตรกรผู้ปลูกข้าวสามารถศึกษาเหตุผลหรือวิเคราะห์ผลดี-ผลเสียเพื่อการปฏิเสธ/หลีกเลี่ยงพร้อมแสดงทางเลือกปฏิบัติที่ถูกต้อง

ด้านการรู้เท่าทันสื่อ มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการป้องกันการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชของเกษตรกรผู้ปลูกข้าว อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($r=-0.147$, $P\text{-value}=0.016$) สามารถอธิบายเหตุผลได้ว่าเกษตรกรผู้ปลูกข้าว สามารถตรวจสอบความถูกต้องความน่าเชื่อถือของข้อมูลที่สื่อนำเสนอและสามารถเปรียบเทียบวิธีการเลือกรับสื่อเพื่อหลีกเลี่ยงความเสี่ยงที่อาจเกิดขึ้นกับสุขภาพของตนเองและผู้อื่น รวมทั้งมีการประเมินข้อความสื่อเพื่อชี้แนะแนวทางให้กับชุมชนและสังคม

ข้อเสนอแนะจากงานวิจัย

1. ข้อเสนอแนะจากการผลการวิจัย

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลความรู้ด้านสุขภาพพบว่า เกษตรกรผู้ปลูกข้าวมีความรอบรู้ด้านสุขภาพอยู่ในระดับปานกลาง โดยเฉพาะในด้านทักษะการสื่อสาร ($\bar{X}=2.79$, $S.D.=0.46$) และด้านทักษะการจัดการตนเอง ($\bar{X}=2.72$, $S.D.=0.48$) ดังนั้นเพื่อส่งเสริมให้เกิดพฤติกรรมที่ดีในการป้องกันการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชของเกษตรกรผู้ปลูกข้าว ผลการวิจัยนี้ชี้ให้เห็นว่าบุคลากรสาธารณสุขควรจัดกิจกรรมเพื่อให้เกษตรกรผู้ปลูกข้าวมีทักษะที่สูงขึ้น โดยใช้กิจกรรมการประเมินทักษะการสื่อสาร การจัดการตนเอง ทักษะการตัดสินใจและการรู้เท่าทันสื่อ ซึ่งคือองค์ประกอบของความรอบรู้ด้านสุขภาพที่ควรส่งเสริมให้กับเกษตรกรผู้ปลูกข้าว ได้นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการป้องกันการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชของเกษตรกรผู้ปลูกข้าว เพื่อลดความเสี่ยงจากสารเคมีกำจัดศัตรูพืชและไม่เกิดผลกระทบต่อสุขภาพของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวต่อไป

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

จากผลการวิจัยระยะที่ 1 ผู้วิจัยได้นำตัวแปรที่มีความสัมพันธ์ทางสถิติกับพฤติกรรมการป้องกันการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชของเกษตรกรผู้ปลูกข้าว ในด้านทักษะการตัดสินใจ มาพัฒนาเป็นโปรแกรมพัฒนาความรู้ด้านสุขภาพ โดยนำมาประยุกต์ร่วมกับทฤษฎีแนวคิดของ Nutbeam (2000) ในองค์ประกอบระดับ 2 Communicative/Interactive Literacy หรือความรู้ด้านสุขภาพขั้นการมีปฏิสัมพันธ์ร่วมกัน ได้แก่ สมรรถนะ

ในการใช้ความรู้และการสื่อสาร เพื่อให้สามารถมีส่วนร่วมในการดูแลสุขภาพ เป็นการรู้เท่าทันทางปัญญา (Cognitive Literacy) และทักษะทางสังคม (Social Skill) ที่ทำให้สามารถมีส่วนร่วมในการดูแลสุขภาพของตนเอง เช่น การรู้จักซักถามผู้รู้ การถ่ายทอดอารมณ์ความรู้ที่ตนเองมีให้ผู้อื่นได้เข้าใจ เพื่อนำมาสู่การเพิ่มพูนความสามารถทางสุขภาพมากขึ้น โดยโปรแกรมพัฒนาความรู้ด้านสุขภาพของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวในพื้นที่โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลบ้านดำนานาขาม อำเภอมือง จังหวัดอุดรธานี 3 กิจกรรม ดังนี้

กิจกรรมที่ 1 กิจกรรมให้ความรู้ ความเข้าใจและความรอบรู้ด้านสุขภาพ (Knowledge and health literacy skill) เป็นการจัดกิจกรรมการเสริมสร้างความรู้ ความเข้าใจและความรอบรู้ด้านสุขภาพให้แก่เกษตรกรผู้ปลูกข้าว เพื่อเพิ่มทักษะโดยการจัดทำเอกสารความรู้และแบบสอบถาม เพื่อเพิ่มพูนความรู้และทักษะเกษตรกรผู้ปลูกข้าว โดยเน้นประเด็นความรู้ด้านสุขภาพที่ถูกต้อง

กิจกรรมที่ 2 ประเมินการเปรียบเทียบข้อมูลสารสนเทศด้านสุขภาพของเกษตรกรผู้ปลูกข้าว เพื่อให้สามารถตัดสินใจและเลือกปฏิบัติได้ถูกต้องอย่างต่อเนื่อง โดยพัฒนาความสามารถและทักษะด้านการตัดสินใจ เป็นการจัดกิจกรรมการสร้างทักษะการตัดสินใจในการเปรียบเทียบข้อมูลสารสนเทศด้านสุขภาพของเกษตรกรผู้ปลูกข้าว โดยการบันทึกข้อมูลลงในแบบสอบถาม

กิจกรรมที่ 3 ประเมินวิธีการค้นหาและตรวจสอบความถูกต้องของแหล่งที่มาของข้อมูลสุขภาพ ของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวก่อนจะตัดสินใจเชื่อเพื่อเป็นการสนับสนุนให้เกษตรกรผู้ปลูกข้าวค้นหาและตรวจสอบข้อมูลด้านสุขภาพจากแหล่งข้อมูลต่างๆก่อนตัดสินใจเชื่อโดยใช้แบบสอบถามประเมินการค้นหาข้อมูล

เอกสารอ้างอิง

กองสุขศึกษา (2559). ความหมายความรู้ด้านสุขภาพ(Health Literacy).กรมสนับสนุนบริการสุขภาพ
ปีงบประมาณ 2559.

จงรัก สุวรรณรัตน์ พบ.ธณกร ปัญญาโสโสภณ พร.ด.การวิจัยและพัฒนารูปแบบความรู้ด้านสุขภาพ
ต่อพฤติกรรมป้องกันสารเคมีกำจัดศัตรูพืชและระดับเอนไซม์โคลีนเอสเตอเรสในเลือดของเกษตรกร
Journal of Nursing and 4 มีนาคม พ.ศ.2565

ธวัชชัย เอกสันติ,นิภา มหารัษฎพงศ์,ยุวดี รอดจากภัย,อนามัย เทศกะทีก.(2565)ความสัมพันธ์ระหว่าง

- ความรอบรู้สุขภาพกับพฤติกรรมป้องกันการรับสัมผัสสารเคมีกำจัดศัตรูพืชเกษตรกรปลูกข้าว
จังหวัดนครราชสีมา.วารสารสุขภาพและการศึกษาพยาบาล.ปีที่28 ฉบับที่ 2 กรกฎาคม-ธันวาคม 2565
แสงโสม ศิริพานิช. (2556). สถานการณ์และผลต่อสุขภาพจากสารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืช.รายงานการเฝ้า
ระวังทางระบาดวิทยาประจำสัปดาห์,44, 689-92.สำนักงานเกษตรจังหวัดกาญจนบุรี (2559).ข้อมูล
เศรษฐกิจการเกษตร. คนเมื่อ 7 เมษายน 2558
- สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดอุดรธานี,2566. สรุปผลการปฏิบัติงานประจำปีงบประมาณ2566.กลุ่มงานอนามัย
สิ่งแวดล้อม รายงานสรุปผลการปฏิบัติงานประจำปีงบประมาณ 2566 สำนักงานสาธารณสุขจังหวัด
อุดรธานี.
- อนันต์ อภิตการ, ศวิตา ศรีสวัสดิ์.(2566). ปัจจัยความรอบรู้ทางสุขภาพที่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการดูแล
สุขภาพของผู้สูงอายุจังหวัดสกลนคร.วารสารวิจัยสาธารณสุขศาสตร์มหาวิทยาลัยขอนแก่น ปีที่ 16
ฉบับที่ 2 เดือนเมษายน – มิถุนายน 2566
- Best, John W. 1977. Research in Education. 3rd ed. Englewood Cliffs, New Jersey
: Prentice Hall, Inc.
- Bloom, Benjamin S. (1976). Taxonomy of Education Objective, Handbook I :
Cognitive Domain. New York : David McKay.
- Daniel, W.W. (2010). Biostatistics: Basic Concepts and Methodology for the Health Sciences
(9th ed.). New York: John Wiley & Sons.
- Nutbeam D. Health literacy as a public health goal: a challenge for contemporary health
education and communication strategies into the 21st century. Health promotion
international 2000; 15(3): 259-67